
XIX საუკუნე: ეპოქა და ლიტერატურა

ლევან ბებურიშვილი

(საქართველო, თბილისი)

გრიგოლ ორბელიანის ერთი ტაეპის შესახებ („ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას!“)

გრიგოლ ორბელიანი საკმაოდ რთული და წინააღმდეგობრივი ფიგურაა XIX საუკუნის ქართველ კლასიკოსთა შორის. პოეტის პიროვნებისა და მისი ეროვნულ-პოლიტიკური მრწამსის საკითხზე ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობაში არაერთგვაროვანი მოსაზრებებია გამოთქმული. მკვლევართა უმეტესება გრიგოლ ორბელიანს გაორებულ პიროვნე-ბად, ე. წ. „მამათა“ თაობის ბელადად სახავს, რომელმაც ეროვნული ინტერესების სამსახური პირად კარიერას შესწირა. ეს საკმაოდ ვრცელი საკითხია და ამჟამად მის განხილვას არ შევუდგებით. ყურადღებას გავამახვილებთ გრიგოლ ორბელიანის მისამართით გამოთქმულ ერთ-ერთ ბრალდებაზე, სიტყვებზე, რომლებიც მის მთა-ვარ ზნეობრივ დანაშაულად მიიჩნევა. ვგულისხმობთ ცნობილ ფრაზას ლექსიდან „პასუხი შვილთა“: „ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას!“ ლიტერატურათმცოდნეთა უდიდესი ნაწილის მოსაზრებით, ეს სიტყვები გრიგოლ ორბელიანის პოლიტიკურ მრწამსს გამოხატავს. მაგ. ელგუჯა მალრაძე წერს: „რისხვის ცეცხლისმფრქვეველი პოეტი თავშეუკავებლად გაიძახის: „ოქროს ჯაჭვის სჯობს თავისუფლებასო!“ ასეთ მსჯელობას საერთო არაფერი აქვს ახალი დროის სიოს ქროლასთან“ (მალრაძე 1967: 495). კრიტიკოსთა მიერ პოეტის გამოთქმა დაახლოებით ასე განიმარტება: პოლიტიკურად რუსეთის მორჩილებაში, მონობაში ყოფნა სჯობს თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას, რადგან იგი უფრო მომგებიანია.

მკვლევართა ეს მოსაზრება ეჭვქვეშ დააყენა პროფესორმა ლადო მინაშვილმა, რომელმაც თავის მეტად საგულისხმო ნაშრომში „გრიგოლ ორბელიანთან ილია ჭავჭავაძის მიმართებისათვის“, აღნიშნა, რომ ხსენებული სიტყვები არამც და არამც არ უნდა იქნას გაგებული პირდაპირი აზრით, იგი ირონიული ქვეტექსტის მქონეა და თავად შვილთა თაობას მიემართება. მეტი სიცხადისათვის მოვიტანოთ ლექსის სათანადო სტროფი:

ან სად არიან?

ალარ ისმიან

თავისუფლების მაღალ ფრაზები:

„მოყვასს – შენვენა,

ბოროტსა – დევნა,

საზოგადობის სულით აღდგენა!..

ერთობა, ძმობა,
ზნეთ ამაღლება,
მამულისათვის თავის განწირვა!..“
სიტყვა – სიტყვაა,
საქმე კი – სხვაა...
ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას!..
(ორბელიანი 1958: 71)

ლ. მინაშვილი მიუთითებს, რომ აუცილებელია ბოლო ტაეპი გააზრებული იქნას არა იზოლირებულად, არამედ მთლიანი სტროფის კონტექსტში. ამ შემთხვევაში კი ნათლად გამოჩნდება, რომ „...მხცოვანი პოეტი სიტყვასა და საქმეს შორის დაცილებას სწორედ ახალგაზრდობას საყვედურობს – თქვენ ამჯობინეთ თავისუფლებას ოქროს ჯაჭვიო. სხვა საკითხია, რამდენად მართებულად მივიღებთ გრ. ორბელიანის ამ საყვედურს ახალგაზრდობისადმი, მაგრამ საკუთრივ თავის თავზე ნათქვამად მიჩნევა იმისა, რასაც იგი სხვებს საყვედურობს, ყოველგვარ საფუძველს მოკლებულია“ (მინაშვილი 2009: 83). აქვე ავტორს მოაქვს გრიგოლ ორბელიანის ერთ-ერთი უახლოესი პიროვნებისა და მისი ბიოგრაფოსის იონა მეუნარგიას სიტყვები ილიას შესახებ, რომლებშიც აშკარად ჩანს გრიგოლ ორბელიანის ფრაზის ზეგავლენა. თავის „ნანახსა და გაგონილში ილიას ცხოვრებიდან“ იონა მეუნარგია წერს: „ილიამ „საქართველოს მოამბის“ გამოცემას თავი ანება. მარცხენა გზით რომ არაფერი გამოვიდა, ილია მარჯვნისაკენ გაემართა, „ლიბერალობა ოქროს ჯაჭვზე გასცვალო“ (მეუნარგია 1937: 21).*

მიუხედავად ამისა, თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობაში ინერციით კვლავ დომინირებს მოსაზრება, რომლის თანახმადაც, სიტყვები – „ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას!“ – პირდაპირი აზრით უნდა გავიგოთ და მასში გრიგოლ ორბელიანის პოლიტიკური მრწამსია გაცხადებული. ამ შეხედულებას სადღეისო-დაც იმეორებენ როგორც ცნობილი, ასევე დამწყები ავტორები.

მაგალითად, სოსო სიგუა წერს: „ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას“ – ნერდა რუსეთის გენერალი, 1832 წლის შეთქმულების მონაწილე. მან კარგად იცოდა, რომ საქართველოს ერთგულებას სასჯელი მოსდევდა, ლალატსა და კომპრომისს – ჯილდო“ (სიგუა 2011: 313).

ავთანდილ ნიკოლეიშვილი ნაშრომში „ქართველ მწერალთა ეროვნულ-პოლიტიკური მრწამსი“ აღნიშნავს: „გრიგოლ ორბელიანი ახალი თაობის წარმომადგენელთა ეროვნული თვალთახედვისაგან განსხვავებულ პოზიციას იცავდა და „შვილების“ მიერ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ იდეალად დასახულ თავისუფლებას „ოქროს ჯაჭვს“ ანაცვალებდა“ (ნიკოლეიშვილი 2014: 277).

კიდევ უფრო სქემატურია ამ მხრივ ლევან გიგინეიშვილის მსჯელობა: „გრიგოლ ორბელიანი, რომელიც აკრიტიკებდა ილიას თაობის, თერგდალეულების

* გრიგოლ ორბელიანის ხსენებულ სიტყვებს გაკვრით ეხება დავით წერეთლიანიც პოეტის შემოქმედებისადმი მიძღვნილ სპეციალურ ნაშრომში. მისი აზრითაც, ამ ფრაზას ირონიული დატვირთვა აქვს: „ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას“ – ეს... ფრაზა, ცხადია, სარკასტულია“ – წერს კრიტიკოსი (წერეთლიანი 2014: 91).

თავისუფლებისაკენ მისწრაფებას, წერდა: „სიტყვა სიტყვაა, საქმე კი სხვაა, ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას“. „ოქროს ჯაჭვის“ მდგომარეობა საკმაოდ კომფორტულია: შენ არაფრის გადაწყვეტა არ გინევს, შენი ბედი სხვაგან, პეტერბურგში იწერება, ორგზის მირონცხეხეული მართლმადიდებელი იმპერატორის პალატებში“ (გიგინეიშვილი 2014: 37). როგორც ვხედავთ, აქ გრიგოლ ორბელიანს ბრალად ედება არა მხოლოდ პოლიტიკური მონობის ქადაგება, არამედ თერგდალეულთა თავისუფლებისაკენ მისწრაფების დაგმობაც.

როსტომ ჩხეიძის აზრითაც, ხსენებული ტაეპი გრიგოლ ორბელიანის პოლიტიკური და ზნეობრივი მრწამსის გამომხატველია: „ოქროს ჯაჭვის სჯობს თავისუფლებასო!... გრიგოლ ორბელიანის ეთიკური მრწამსიც და ცხოვრების წესიც ეს იქნებოდა ალექსანდრე ყაზბეგისა და მისი „ელგუჯას“ გამოჩენამდე, ხელახლა რომ აუფორიაქებდა და აულორძინებდა მეამბოხურ სულს და აღავსებდა თავისუფლების იმ წყურვილით, ილია რითაც გათანგულიყო...“ (ჩხეიძე 2020: 480).

მსგავს მოსაზრებას ვხვდებით სხვა არაერთი მკვლევარის ნაშრომში, რომ აღარაფერი ვთქვათ იმ პუბლიცისტებზე, რომელნიც დაუფარავი სიძულვილით წერენ გრიგოლ ორბელიანზე და იგი ლამის რუსეთის აგენტად ჰყავთ გამოცხადებული.

მიგვაჩნია, რომ პოლიტიკური ვნებების აყოლა ამ შემთხვევაში გამართლებული არ არის და ლიტერატურის ისტორიკოსი ლიტერატურული ფაქტის შეფასებისას პირადი სიმპათია-ანტიპათიით კი არ უნდა ხელმძღვანელობდეს, არამედ ობიექტური ისტორიულ-ლიტერატურული კრიტიკრიუმებით.

ჩვენი წერილის მიზანია დამატებითი არგუმენტები მოვიტანოთ იმ სრულიად უეჭველი ფაქტის კიდევ უფრო ნათელსაყოფად, რომ გრიგოლ ორბელიანის ხსენებული სიტყვები არამც და არამც არ შეიძლება გაგებულ იქნას **პირდაპირი** აზრით, რომ ისინი **გადატანითი, ირონიული** მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

I. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც, ილიამ და მისმა თანამოაზრებმა სახელმწიფო სამსახურში შესვლით ერთგვარად უღალატეს უწინდელ იდეალებს, საკმაოდ გავრცელებული იყო ილიას თანამედროვე ქართველი ინტელიგენციის გარკვეულ წრეებში და მას გამოთქვამს არა მხოლოდ „მამათა თაობის“ წარმომადგენელი გრიგოლ ორბელიანი, არამედ ერთხანს ილიას თანამებრძოლი, თერგდალეული გიორგი წერეთელიც.

1897 წელს, იხსენებდა რა 60-იანი წლების ლიტერატურულ-საზოგადოებრივ მოძრაობას, გ. წერეთელი წერდა: „საქართველოს მოამბე“, როგორც მაშინდელი ახალი თაობის ჟურნალი, გამოდგა დღენაკლული. ერთ წელს შემდეგ მასთან ერთად დალია სული თვით ილ. ჭავჭავაძის ახალთაობის წრემაც. ჟურნალის მოსპობასთან ერთად ილ. ჭავჭავაძის წრეც უცბათ დაიშალა. ყველამ მოძებნა თავთავის შესაფერი სახელმწიფო სამსახური. თვითონ თ. ილ. ჭავჭავაძე ჯერ გახდა განსაკუთრებულ საქმეთა მინდობილობის მოხელეთ, მერე მომრიგებელ შუამავლათ და ბოლოს მომრიგებელ მოსამართლეთ. პეტრე ნაკაშიძეც აგრეთვე მოიქცა. იგ. პოლტორაცკი შევიდა უმთავრეს გამგეობის კანცელარიის მოსამსახურეთ, გ. ჩიქოვანი მომრიგებელი შუამავლის კანდიდატათ, სავანელმაც აგრეთვე იმავ თანამდებობაში შერგო თავი. ილ. წინამძღვრიშვილმა, მიხეილ ყიფიანმა და ვახ.

თულაშვილმა კი გასამიჯნავ დაწესებულებაში იშოვნეს კარგი ადგილები. რაკი მე-თაური და მისი წრე ახალი მოძრაობისა მოხერხებულათ დაბინავდნენ სხვადასხვა სახელმწიფო დაწესებულებებში, ქართველ საზოგადოებაში ისევ ჩამოვარდა ჩვეულებრივი მყუდროება“ (წერეთელი 1897: 3).

როგორც ვხედავთ, გიორგი წერეთლის წერილში უფრო მეტი კონკრეტულობითაა გამოთქმული ის თვალსაზრისი, რომელსაც გრიგოლ ორბელიანი შეკუმშულად, ერთი მოსწრებული ტაეპით გამოხატავს. სხვა საკითხია, რამდენად სამართლიანია ეს შეხედულება, მაგრამ ფაქტია, რომ ილიასა და მისი წრის სახელმწიფო სამსახურში დაბინავებას არაერთგვაროვან შეფასებას აძლევდნენ არა მხოლოდ უფროსი თაობის, არამედ ახალთაობის წარმომადგენლებიც. გრიგოლ ორბელიანსაც აღნიშნული გარემოება აქვს მხედველობაში, საყვედურობს რა ახალთაობას ოქროს ჯაჭვზე თავისუფლების გაცვლას.

II. გრიგოლ ორბელიანი, როგორც ლირიკოსი, დიდი ოსტატია პოეტური კომპოზიციისა. ამ მხრივ დიდი სიზუსტე მისი შემოქმედებითი ბუნების ერთი უმთავრესი მახასიათებელია. აღნიშნულის გათვალისწინებით სრულიად გაუგებარია, **რატომ უნდა ჩაერთო თავისი პოლიტიკური მრწამისის გამომხატველი ფრაზა გრიგოლ ორბელიანს სრულიად უკონტექსტოდ ლექსის იმ ნაწილში, რომელშიც იგი ახალგაზრდებს სიტყვისა და საქმის ერთმანეთისაგან დაშორებას საყვედურობდა.** ბოლო ტაეპის ძირითადი კომპოზიციური ფუნქციაა შეაჯამოს ზემოთ თქმული, მოახდინოს მისი რეზიუმირება, ან განზოგადება. ასეთ კომპოზიციასა აგებული „პასუხი შვილთას“ არაერთი სტროფი (მათ შორის ის მონაკვეთიც, რომელში ენის სინმინდებუა საუბარი და აფორისტული შეფერილობის გამოთქმით სრულდება: „რა ენა ნახდეს, ერიც დაეცეს, წაეცხოს ჩირქი ტაძარსა წმინდას!“).

იმ შემთხვევაში თუ პირდაპირი აზრით გავიგებთ სიტყვებს: „ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას“, აშკარაა, რომ არავითარი კავშირი წინარე მსჯელობასა და ბოლო ტაეპს შორის არ არსებობს. ასეთი შეუსაბამობა კი სრულიად წარმოუდგენელია ლირიკული კომპოზიციის ისეთი ოსტატისაგან, როგორც გრიგოლ ორბელიანი იყო.

III. გრიგოლ ორბელიანის ხსენებული სიტყვების პირდაპირი მნიშვნელობით გაგება არ შეიძლება იმის გამოც, რომ საკითხი – თავისუფლება სჯობს, თუ რუსეთის ქვეშევდრომობა – არც ქცეულა 70-იანი წლების ცნობილი ლიტერატურული პოლემიკის განსჯის საგნად. „პასუხი შვილთას“ დაინერა ილიას „გამოცანებისა“ და „კიდევ გამოცანების“ პასუხად. ამ პამფლეტებში ილიას ეს საკითხი სრულიად არ წამოუჭრია. გაუგებარია, რისთვის უნდა სჭირდებოდეს გრიგოლ ორბელიანს ასეთი ვულგარული ფორმით (რომლითაც ახალგაზრდობას უფრო მეტი მოდავების საფუძველს მისცემდა) საკუთარი პოლიტიკური მრწამისის დეკლარირება მაშინ, როდესაც ამის არავითარი აუცილებლობა არ არსებობდა?!

IV. თუ სიტყვები – „ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას“ – პირდაპირი მნიშვნელობით იქნა გაგებული, ისინი თავისთავად შეიცავს იმ აზრს, რომ საქართველოს თავისუფლება იძულებითაა შეზღუდული, რომ იგი ჯაჭვითაა შებორკილი (მიუხედავად იმისა, რომ ჯაჭვი ოქროსია). ამას კი ვერც ერთ შემთხვევაში საჯაროდ

ვერ იტყოდა იმპერიის ერთ-ერთი უმაღლესი მოხელე, მეფისნაცვლად ნამსახური გრიგოლ ორბელიანი, რომლის ხასიათის ერთი ძირითადი ნიშანი გადამეტებული სიფრთხილე გახლდათ. აკი, სწორედ ამ თვისების გამო საყვედურობდნენ მას ახალგაზრდები („მაგრამ გაუბედავია, თუმცა უყვარს თვისი ერი“).

V. ძალზე საგულისხმოა, თავიანთ პოლემიკურ ლექსებსა და წერილებში სამოციანელები გრიგოლ ორბელიანს არსად კიცხავენ ხსენებული ფრაზის გამო. არადა, მთავარ მოსადავებელ ფაქტად სწორედ ეს სიტყვები უნდა გამხდარიყო. გრიგოლ ორბელიანს ამ გამოთქმას არსად უხსენებს მისი ისეთი ულმობელი კრიტიკოსიც კი, როგორცაა აკაკი წერეთელი. ხოლო ილია ჭავჭავაძე ამ პოლემიკიდან რამდენიმე წლის შემდეგ გრიგოლ ორბელიანს შემდეგი ეპითეტებით ამკობს: „სასიქადულო მამულიშვილი“, „სახელოვანი ქართველი“, „დიდებული მწერალი“, „სიტყვამაღალი მოძღვარი, რომლის მიცვალებამ ყოვლის ჭეშმარიტის ქართველის გული შესძრა“ (ჭავჭავაძე 1991: 213-215). შეუძლებელია ილიასაგან ასეთი შეფასება დაემსახურებინა იმ ადამიანს, რომელიც, თურმე, ამტკიცებდა, რომ თავისუფლებას მონობა სჯობია. ილიას უკომპრომისობა ამ საკითხში ნათლად ჩანს თუნდაც იმ შემთხვევიდან, როცა თავის „გამოცანებსა“ და „პასუხის პასუხში“ ილიამ არ დაინდო ეროვნული ნიჰილიზმის მქადაგებელი გიორგი მუხრანსკი.

ერთი სიტყვით, ახალი თაობა არსად ედავება გრიგოლ ორბელიანს ამ სიტყვების გამო, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ სამოციანელები, დღევანდელი მკითხველისაგან განსხვავებით, შესანიშნავად მიხვდნენ გრიგოლ ორბელიანის ირონიას.

VI. დაბოლოს, კიდევ ერთი ფაქტი, რომლის გათვალისწინებამაც, ვფიქრობთ, საბოლოოდ უნდა დაუსვას წერტილი ამ საკითხის ირგვლივ არსებულ ორაზროვნებას.

„პასუხი შვილთა“ (სათაურით „პასუხი უღირსთა შვილებთა“) ბეჭდური სახით თავდაპირველად გამოქვეყნდა ჟურნალ „ცისკარში“ (1874, №7-8). პოეტის სიცოცხლეში იგი მეორედაც დაიბეჭდა, ზ. ჭიჭინაძის მიერ გამოცემულ კრებულში „თავადის გრ. ორბელიანის ლექსები“ (თბილისი, 1879). სწორედ ამ უკანასკნელ გამოცემაში დაბეჭდილი ტექსტია მიღებული ლექსის ძირითად ვარიანტად. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ „ცისკარის“ პირველნაბეჭდი ტექსტი მცირე, ნიუანსობრივ სხვაობას ავლენს ბოლო რედაქციასთან. ეს განსხვავება უმნიშვნელოა, თუმცა მეტად საგულისხმო და არსებითი ჩვენი საკითხის თვალსაზრისით. კერძოდ, ლექსის ხსენებული სტროფი „ცისკარში“ ასე იკითხება:

ან სად არიან,
აღარ ისმიან
თავისუფლების მაღალ ფრაზები...
მოყვასს – შეწვენა,
ბოროტსა – დევნა,
საზოგადობის სულით აღდგენა!
ერთობა, ძმობა,
ზნეთ ამაღლება,
მამულისათვის თავის განწირვა!

ფრაზა – სიტყვაა,
საქმე კი სხვაა...
ჯაჭვი ჰსჯობია თავისუფლებას!...“
(ორბელიანი 1874: 7)

არ გვგონია, რომელიმე საღად მოაზროვნე ადამიანმა განაცხადოს, რომ გრიგოლ ორბელიანი აქ **პირდაპირი მნიშვნელობით** ამტკიცებს „ჯაჭვი სჯობია თავისუფლებას“. როგორც ვხედავთ, პირველნაბეჭდ ტექსტში არსად ფიგურირებს „ოქროს ჯაჭვი“, შესაბამისად, ვერანაირად ვერ მოხერხდება „ჯაჭვის“ გააზრება რუსული მმართველობის მეტაფორად. „ცისკარში“ გამოქვეყნებული ტექსტიდან სრულიად ნათელია, რომ ამ სიტყვებს ირონიული მიზანდასახულობა აქვს.

თხზულების საბოლოო რედაქციაში პოეტმა უფრო ოსტატურად ჩამოქნა ციტირებული სტოფის უკანასკნელი ტაეპი და მეტი აზრობრივი სიზუსტე შესძინა ირონიულ ნათქვამს. საბოლოოდ ფრაზა ასე ჩამოყალიბდა: „სიტყვა – სიტყვაა, საქმე კი – სხვაა... ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას!..“

ვფიქრობთ, პირველნაბეჭდი ტექსტის გათვალისწინებამ გრიგოლ ორბელიანის ხსენებული ფრაზის ირგვლივ არსებულ გაუგებრობას სამუდამოდ უნდა დაუსვას ნერტილი და შესაბამისად, პოეტსაც უნდა მოეხსნას უმძიმესი ბრალდება – ბედნიერი მონობის ქადაგება თავისუფლების საწინააღმდეგოდ.

ეს ერთი შემთხვევაა გვარნმუნებს, რომ, სამწუხაროდ, ზოგჯერ წინასწარ შემუშავებული თვალსაზრისით ვუდგებით კლასიკოსთა ტექსტებს და ვერ მოგიხერხებია „კარგად ნაკითხვა წასაკითხისა“.

დამოწმებანი:

გიგინეიშვილი 2014: გიგინეიშვილი, ლ. *ილია ჭავჭავაძის მარადიული აქტუალობა*. თურნ. ჩემი სამყარო, 2014, № 3.

მალრაძე 1967: მალრაძე, ე. *გრიგოლ ორბელიანი*. თბილისი: გამომცემლობა „ნაკადული“, 1967.

მეუნარგია 1937: მეუნარგია, ი. *ნანახი და გავონილი ილიას ცხოვრებიდან*. თბილისი: 1937.

მინაშვილი 2009: მინაშვილი, ლ. *ლიტერატურული ნარკვევები და წერილები*. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009.

ნიკოლეიშვილი 2014: ნიკოლეიშვილი, ა. *ქართველ მწერალთა ეროვნულ-პოლიტიკური მრწამსი*. ტ. I. ქუთაისი: საგამომცემლო ცენტრი, 2014.

ორბელიანი 1874: ორბელიანი. გრ. [ძველი სემინარისტი] „პასუხი უღირსთა შვილებთა“. თურნ. ცისკარი, 1874, №7-8.

ორბელიანი 1879: *თავადის გრ. ორბელიანის ლექსები (გამოცემული ზაქ. ჭიჭინაძის)*. თბილისი: ქართ. ნიგნთა გამომცემი ამხანაგობა, 1879.

ორბელიანი 1959: ორბელიანი, გრ. *თხზულებათა სრული კრებული*. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა მწერალი“, 1959.

სიგუა 2011: სიგუა, ს. *მარტვილი და ალამდარი*. ტ. I, თბილისი: „ფავორიტი პრინტი“, 2011.

ჩხეიძე 2020: ჩხეიძე, რ. *მუხა უდაბნოში (ილია ჭავჭავაძის ცხოვრების ქრონიკა)*. თბილისი: გამომცემლობა „ჩვენი მწერლობა“, 2020.

წერედიანი 2014: წერედიანი, დ. *ანარეკლი*. თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, 2014.

წერეთელი 1897: წერეთელი, გ. *კიტა აბაშიძე და „ჩვენი ახალგაზრდობა“*. ჟურნ. კვალი, 1897, №46.

ჭავჭავაძე 1991: ჭავჭავაძე, ი. *თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად*. ტ. V. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1991.

Levan Beburishvili

(Georgia, Tbilisi)

About the One Line of Grigol Orbeliani’s Poem (“The gold chain is better than freedom!”)

Summary

Key words: Georgian Literature, Georgian Romanticism, Grigol Orbeliani.

Grigol Orbeliani is a very interesting and controversial figure of 19th century Georgian literature. The poet’s public work in the 19th century deserved conflicting assessments. To this day, there is controversy over Orbeliani’s political views. Some scholars do not forgive Grigol Orbeliani for the words “the golden chain is better than freedom!”, which they consider to be an expression of the poet’s political beliefs. The opposite view is developed around this issue by Prof. Lado Minashvili, who in his work “Ilia Chavchavadze’s Relation to Grigol Orbeliani” points out that the words from the poem “Answer to Children” – “Golden Chain is better than freedom” – has an ironic subtext and does not express Grigol Orbeliani’s beliefs. Despite the convincing argument of the researcher, the old view still prevails in modern literary circles (today this view is repeated by R. Chkheidze, A. Nikoleishvili, S. Sigua, L. Gigineishvili, etc.). In such a situation, we think it is necessary to take into account the first printed text of the poem – “Answer to the Unworthy Children” – “Tsiskari”, 1874, N 7-8), which reveals a slight variation with the main text and which assures us that Grigol Orbeliani’s words undoubtedly have an ironic connotation.